ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889,
2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-3

GLOBALLASHUV DAVRIDA OILAVIY QADRIYATLAR TENDENSIYASI. TRENDS IN FAMILY VALUES IN THE ERA OF GLOBALIZATION.

Xolova Mohigul Shavkatovna
Termiz davlat pedagogika institute o'qituvchisi
xolovamohigul1994@gmail.uz
Karimova Farida Abdujalilovna
Termiz davlat pedagogika instituti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada globallashuv jarayonining oilaviy qadriyatlarga ta'siri ilmiy tahlil qilinadi. Zamonaviy jamiyatda an'anaviy oilaviy munosabatlarning o'zgarishi, individualizmning kuchayishi, gender rollarining qayta shakllanishi, texnologik taraqqiyot va ijtimoiy tarmoqlarning oilaga ta'siri kabi muhim jihatlar o'rganiladi. Shuningdek, oilaviy qadriyatlarni saqlash va mustahkamlash bo'yicha ilmiy yondashuvlar va tavsiyalar beriladi. Tadqiqot natijalari oilaviy institutning barqarorligini ta'minlashga qaratilgan strategiyalarni shakllantirishga xizmat qiladi.
Kalit so'zlar: globallashuv, oilaviy qadriyatlar, an'anaviy oila, zamonaviy tendensiyalar, individualizm, gender rollari, texnologik taraqqiyot, madaniy diversifikatsiya, ijtimoiy tarmoqlar, migratsiya

Globallashuv davrida oilaviy qadriyatlarning o'zgarishi: ilmiy yondashuv

1. Globallashuv va uning oilaviy qadriyatlarga ta'siri

Globallashuv jarayoni jamiyatning turli sohalariga, jumladan, oilaga ham ta'sir ko'rsatmoqda. Ushbu jarayon natijasida an'anaviy oilaviy qadriyatlar o'zgarib, yangi ijtimoiy tendensiyalar shakllanmoqda. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, globallashuv quyidagi jihatlar orqali oilaviy hayotga ta'sir ko'rsatadi:

Iqtisodiy o'zgarishlar: Global mehnat bozorining rivojlanishi sababli oilada erkak va ayolning iqtisodiy roli o'zgarib bormoqda. Ayollar ishchi kuchi sifatida faolroq ishtirok eta boshlagan, bu esa gender rollarining qayta shakllanishiga sabab bo'lgan (Beck, 2002).

Madaniy diversifikatsiya: Turli madaniyatlarning o'zaro aralashuvi natijasida oilaviy qadriyatlar universallasib bormoqda. Biroq, bu jarayon milliy oila modeli va an'anaviy qadriyatlar bilan to'qnashuvga ham sabab bo'lmoqda (Giddens, 1992).

Axborot texnologiyalari va ijtimoiy tarmoqlar: Zamonaviy oilalarda texnologiyalar muloqot shaklini o'zgartirdi. Tadqiqotlarga ko'ra, ijtimoiy tarmoqlar oilaviy munosabatlarga ijobiy va salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin (Castells, 1997).

2. Oila institutining o'zgarishi va yangi tendensiyalar

Globallashuv sharoitida oilaning tuzilishi va faoliyatida quyidagi o'zgarishlar kuzatilmoqda:

Nikoh yoshining ortishi: Shaxsiy va kasbiy rivojlanishga bo'lgan intilish tufayli odamlarda kechikkan nikoh tendensiyasi ortmoqda.

Fuqarolik nikohi va ajrashishlar sonining ko'payishi: Erkin munosabatlar va shaxsiy erkinlik tamoyillari an'anaviy nikoh institutiga muayyan darajada ta'sir ko'rsatmoqda.

Farzand tarbiyasidagi yondashuvlar: Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, zamonaviy oilalarda bolalarni tarbiyalashda demokratik yondashuvlar kuchaymoqda.

3. Milliy qadriyatlarni saqlash va rivojlantirish yo'llari

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889,
2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-3

Globallashuv sharoitida oilaviy qadriyatlarni saqlab qolish va mustahkamlash muhim hisoblanadi. Buning uchun:

Madaniy meros va oilaviy an'analarni avlodlarga yetkazish;

Farzand tarbiyasida milliy qadriyatlar bilan zamonaviy ta'lim metodlarini uyg'unlashtirish;

Oilaviy muloqotni rivojlantirish va oilaviy birdamlikni saqlash;

Axborot texnologiyalaridan oqilona foydalanish va ijtimoiy tarmoqlarning salbiy ta'siridan himoyalanish.

Globallashuv oilaviy qadriyatlarning shakllanishida muhim rol o'ynaydi. An'anaviy qadriyatlar zamonaviy tendensiyalar bilan uyg'unlashib, yangi oilaviy model shakllanmoqda. Shunday bo'lsa-da, milliy oilaviy qadriyatlarni saqlab qolish va ularni zamonaviy jamiyat talablariga moslashtirish muhim vazifalardan biridir. Shu sababli, oilaviy institutni mustahkamlash bo'yicha davlat siyosati va ijtimoiy tashabbuslarning ahamiyati katta.

Oila-bu muxabbat va hurmatda yaratilgan aholi va qonunlarga ega bolgan kichik davlat.Har bir mustaxkam va birlashgan oilada o'zlarining oilaviy qadriyatlari mavjud bolib bu jamiyatning tuzulishini va butunligini saqlashga yordam beradi.Oilada shaxs kamol topadi tarbiya oladi va hayotga qadam qoyadi.Oilaviy qadriyatlar va ananalar avloddan avlodga o'tadi.Bu o'rinda ,,Globallashuv" so'ziga ham to'xtalib o'tishimiz lozim.Globallashuv -,,lotincha" so'zdan olingan bo'lib ,,yer shari " degan manolarni anglatadi.Globallashuv atamasini dastlab amerikalik olim T.Levit tomonidan 1983-yili ,,Garvard biznes revyu" jurnalida chop qilingan maqolasida qo'llanilgan.T.Levit yirik transmilliy korporatsiyalar ishlab chiqaradigan turli tuman maxsulot bozorlarining birlashuv jarayonlarini globallashuv deb atagan.Globallashuv- jaxon xo'jaligi rivojlanishining obektiv jarayoni bo'lib juda ko'p ijobiy xususiyatlarga ega.Hozirgi globallashuv davrida oilaviy qadriyatlar va ananalar milliy madaniyatimizning ajralmas qismi bo'lib oila mustaxkamligi va jamiyat farovonligini taminlashda muhim o'rin tutadi.Bu qadriyatlarni asrab avaylash va yosh avlodga o'rgatish har birimizning burchimizdir.

Mustaxkam oilalar jamiyat taraqqiyoti garovidir.Oilaviy qadriyatlar va ananalar insonni hayotga tayyorlab uning shaxsiyatini shakllantiradigan muxim omillardandir.Qadriyat -voqelikdagi muayyan hodisalarning umuminsoniy ijtimoiy- ahloqiy madaniy-manaviy ahamiyatini ko'rsatish uchun qo'llanadigan tushuncha inson va insoniyat uchun ahamiyatli bo'lgan barcha narsalar masalan erkinlik,tinchlik , adolat, ijtimoiy tenglik, marifat, haqiqat, yaxshilik, go'zallik, moddiy va ma'naviy boyliklar, anana va urf odatlar, barchasi qadriyat hisoblanadi. ,,Qadriyat" so'zi esa arabcha so'zdan olingan bo'lib ,,qadr" degan ma'noni anglatadi.Qadriyat deganda ehtiyoj va manfaatlarni qondiruvchi jamiki moddiy hamda manaviy nematlar tushuniladi.Bugungi kunda qadriyat tushunchasi borliq va jamiyatdagi biror bir narsa va hodisaning kishilar o'rtasidagi o'zaro ijtimoiy munosabatlardagi tutgan muxim axamiyatini ifoda etishi uchun qo'llanilmoqda.Oilaning asosiy qadriyatlari oila uchun hayotdagi asosiy qadriyatlar barcha oila azolarining hamjihatligini ishonchini va sevgisini mustaxkamlaydigan muayyan axloqiy tamoillarga rioya qilish hisoblanadi.Oilaviy qadriyatlarga quidagilarni kiritishimiz mumkin:

Urf-odatlar- bu oilaning eng muxim qadriyatlaridan biri hisoblanadi.

O'zaro hurmat- boshqa shaxsning fikrlarini hissiyotlarini qabul qilish

Kechirish- xato qilgan odamlarni kechirishni o'rgatish muximdir.

Masuliyat-bu qadriyat boshqa oila azolarining xotirjam bo'lishlari uchun zarurdir.Chunki ular ishonadigan kishilar borligini biladilar.

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889,
2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-3

Ishonch- biz farzandlarimizni tarbiyalar ekanmiz ularga har doim yoshligidanoq o'ziga ishonchni shakllantirishimiz lozim.

Shu o'rinda oilaviy qadriyatlar hissiy aloqani kuchaytiradi, ishonchni mustaxkamlaydi, va nizolarni umumiy tamoillar asosida hal qilishga imkon beradi.Mamlakatimizda avvaldan oilaga katta e'tibor berilgan. Buni 1998-yili ,,Oila yili"deb e'lon qilinganida ko'rishimiz mumkin.1998 - yil 2-fevralda Respublika xotin -qizlar qo'mitasi huzurida ,,Oila"ilmiy-amaliy markazining tashkil etilishi oilaga taalluqli milliy ananalarni umumbashariy qadriyatlar bilan uyg'unlashtirish oila azolarining huquqiy savod xonligini oshirish yo'lida katta qadam qo'yildi.O'zbekiston Respublikasi birinchi prizdenti .,,Oila haqida gapirar ekanmiz avvalambor oila hayotning abadiyligini avlodlarning davomiyligini taminlaydigan muqaddas urf-odatlarimizni saqlaydigan shu bilan birga kelajak nasllar yetishiga bevosita tasir ko'rsatadigan tarbiya o'chog'i ekanini tan olishimiz darkor deb takidlagan edi.Oila tarbiyasi-bu umumiy ijtimoiy tarbiya jarayonining shunday bosqichiki u insonning keyinchalik butun umri davomida oladigan ma'rifat va hayot saboqlari uchun asos zamin, poydevor vazifasini o'taydi.Oila tarbiyasi bir umr davom etadigan uzluksiz jarayon sifatida - ijtimoiy tarbiyaning bir turi bo'lib oilaning barcha a'zolari unda faol ishtirok etadi.Bir -birlariga o'z bilim tajribalarini o'rgatadilar.G'.Shoumarov va Sh.Shoumarovalarning ,,Muhabbat va oila"nomli asarida oilaning quidagi funksiyalari oilaning vazifasi etib ko'rsatilgan.Iqtisodiy-xo'jalik, reproduktiv (naslni davom ettirish) tarbiyaviy (mexnat, jismoniy, aqliy, axloqiy, estetik, ruhiy, diniy), nazorat etish, himoya qilish, dam olishni tashkil etish, yosh avlodni oila qurishga tayyorlash, va kommunikativ.Globallashuv davrida oilaning yo'qolib borayotgan qadriyatlaridan biri bu qariyalar haqida g'amxo'rlik qilish ularni asrab avaylash g'amxo'rlik qilish hisoblanadi. Hozirgi zamonaviy oilalarimiz bu haqda unutib qo'ymoqda.Bolgariyalik faylasuf siyosiy arbob P.Kubadinskiy aytganidek ,,Bir necha avlod birga yashaydigan oilalarda qarilik, boy, qiziqarli ishonchli va foydali kechadi. Qari insonning ish qobilyati susayadi, ayrim xollarda ishga layoqatsiz bo'lib qolishi mumkin.Uyda farzandlar va nabiralar bo'lsa qariyalarga doimo ish va ovunchoq topiladi".Oilaning mustaxkamligiga tasir etuvchi quidagi omillar mavjud: Farzand, nikox subektlarining o'zaro mos kelishi, ijtimoiy mos kelish, psixalogik mos kelish

Nikox yoshi , oilada erkak va ayolning o'rni, xarakterlarning to'g'ri kelishi oila azolarining o'rtasidagi munosabatlar.Oilaviy qadriyatlar to'g'ri shakllangan tag'dirdagina oila mustaxkamligi saqlab qolinadi.Ota -onaning farzand oldida burchlari: farzandga chiroyli ism qo'yish, chaqaloqligida qulog'iga azon ayttirish, savodini chiqarish, iqtidoriga qarab bilim berish,imkoniyatiga yarasha o'qitish, va kasb hunar o'rgatish.Uylantirish, turmushga chiqarish, uy joyli qilish, farzandlar orasidagi meros taqsimotida adolatli bo'lish, farzandlarni hamisha halol topilgan luqma bilan boqish.Oilaning yana bir muhim qadriyati bu farzandning ham ota-ona oldida burchining mavjudligi:Ota- onaning pand nasihatlariga quloq osishga ularga har doim yordam berish, mexribon, etiborli bo'lish oila ishlariga ham ma'naviy ham iqtisodiy yordam berish.-Har bir farzand o'z singil va ukalariga mexribon yo'lboshchi va yo'ldosh odobda, axloqda ilm hunar o'rganishda o'rnak bo'lishi.Ota onalarning nimaga muxtoj ekanliklarini qalban his qilib ularga bu borada amaliy mehribonlik qilish .

Oilaga berayotgan manaviy va iqtisodiy yordamini minnat qilmaslik.Tavallud bayram va hayit kunlarida yo'qlab turishni kanda qilmaslik.Keksa ota- onalariga alohida g'amxorlik ko'rsatish shirin muomalada bo'lish orzu niyatlarning amalga oshishida yordam berish.Oilaviy qadriyatlar- bu insonlar orasidagi o'zaro munosabatlar, ananalarga va madaniyatga asoslanib oilaning asosiy prinsiplari va qoidalarini belgilovchi huquqiy ma'naviy va ijtimoiy jihatlardir.Ular oilaning tuzulishi faoliyat yuritishi usullari va azolari o'rtasidagi munosabatlarni aniqlaydi.Oilaviy qadriyatlar kelajak avlodlar

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889,
2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

uchun muxim modelni tashkil etadi, va ijtimoiy hayotda barqarorlikni saqlab turadi.Bular nafaqat oilaviy sharoitda balki kengroq jamiyatda xam ijobiy tasir ko'rsatadi.

Globallashuv jarayoni butun dunyo miqyosida madaniy, iqtisodiy va ijtimoiy o‘zgarishlarni keltirib chiqarar ekan, oilaviy qadriyatlarga ham sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. An’anaviy oila tushunchasi zamonaviy jamiyat ehtiyojlariga mos ravishda o‘zgarib bormoqda. Individualizmning kuchayishi, gender rollarining qayta shakllanishi, texnologiyalarning rivojlanishi va madaniy diversifikatsiya ushbu jarayonning asosiy omillaridan biri hisoblanadi.

Shunga qaramay, milliy va madaniy qadriyatlarni saqlab qolish muhim masala bo‘lib qolmoqda. Oila jamiyatning asosiy bo‘g‘ini sifatida inson tarbiyasida va ijtimoiy barqarorlikni ta’minlashda hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Shu bois, globallashuv sharoitida oilaviy qadriyatlarni mustahkamlash uchun:

An’anaviy qadriyatlarni zamonaviy hayotga moslashtirish;

Oilaviy birdamlik va mehr-muhabbatni mustahkamlash;

Texnologiyalarni oilaviy munosabatlarga ijobiy yo‘naltirish;

Farzandlar tarbiyasida milliy urf-odatlarga tayanish muhim hisoblanadi.

Shunday qilib, globallashuv ta’sirida oilaviy qadriyatlar muayyan o‘zgarishlarga uchrasa-da, ularning ijobiy tomonlarini rivojlantirish va milliy an’analarni saqlash orqali barqaror va mustahkam oilaviy institutni shakllantirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. I.Sh.Alqarov, R.Mamatqulova, H.D.Norqulov ,,Shaxs va oila tarbiyasining pedagogikasi"Toshken-2009.

2.,,Oila instituti rivojlanishida qadriyatlarning o'rni milliy va xorijiy tajriba" Mahalla va oila nashriyoti Toshken 2022

3. E.G'apparov ,,Globallashuv asoslari" Namangan-2023.

4. ,,Zamonaviy oilada farzand tarbiyasida milliy va umuminsoniy qadriyatlarni shakllantirish masalasi"Toshken-2021.

5.Toshmuxammedova D.D.Karimova.B.Mavlonov ,,O'zbekistonda zamonaviy oila "-Ilmiy uslubiy qo'llanma Toshken-2019.

6.Sabirova, Z. Z. (2023). "Globallashuv va adabiy jarayonning munosabati xususida." O‘zbekistonda xorijiy tillar, 5(52), 230–241.

7.Orazbaev, E. Y. (2021). "Globallashuv davrida ona tili fanining ahamiyati." Yevroosiyo ilmiy jurnali,

8. "Globallashuv." Vikipediya, O‘zbekcha (Lotin).

9. Xo‘jayev, E. (2019). "Globallashuv sharoitida oilaviy qadriyatlarning o‘zgarishi." O‘zbekiston Milliy Universiteti ilmiy jurnali.